

in de twee ruimen met kolengruis – er werd een tweede Japans schip bij het vervoer ingeschakeld dat ca. vijfhonderdveertig krijgsgevangenen aan boord nam. Naar Java op weg werd dat tweede schip door een Amerikaanse onderzeeboot getorpedeerd. Een Japans korvet pikte de Japanners onder de drenkelingen uit zee op, de krijgsgevangenen die, voorzover zij in leven waren gebleven, in zee rondzwommen, werden gemitrailleerd – alle ca. vijfhonderdveertig, onder wie honderdeen-en-dertig Nederlanders en Indische Nederlanders, kwamen om. Aan boord van het eerste schip stierven omstreeks honderdtien krijgsgevangenen, voordat Soerabaja bereikt was.

Er vond nadien een concentratie van krijgsgevangenen op Ambon plaats: diegenen die op Haroekoe in leven waren gebleven, werden in december '43 en in april en augustus '44 in grote groepen naar Ambon overgebracht, eerst om er het vliegveld bij Liang te helpen voltooiën, vervolgens om in de plaats Ambon te werken in de haven. Het kamp te Liang trof de er aankomende Knil-krijgsgevangenen als nog slechter dan dat op Haroekoe. 'De barakken', aldus een der officieren,

'stonden, na een jaar in regen en wind dienst te hebben gedaan, op instorten. De daken waren lekker dan een normale zeef. Vuilnis- en latrinekuilen waren overvol en ruimte voor nieuwe kuilen was er op het plateau niet meer, zodat vuilniscorveeën het afval moesten wegbrengen. Deze corveeën konden echter niet voldoende worden bemand, omdat een ieder die nog maar enigszins in staat was op de benen te staan, voor vliegveldwerkzaamheden werd gerequireerd. Zwaarzieke stakkers zeulden nu het vuil het kamp uit of trachtten het te doen.

... De ziekenbarakken lagen overvol en naast de ons reeds zo welbekende dysenterie- en uitputtingsgevallen vonden wij hier een ontstellend aantal patiënten met tropische zweren ... Ontzettende zweren waarbij de hele huid tot op het been toe was weggevreten; zweren waarin het ongedierte rondkroop en die een walgelijke stank verspreidden, kregen onze doktoren en onze verplegers dagelijks bij honderden te behandelen, voorzover er door gebrek aan medicijnen nog van behandeling gesproken kon worden. Het enige wat ons ten dienste stond waren groezelige zwachtels en koude thee.'¹

Toen het vliegveld te Liang af was (ook dit werd spoedig door de Geallieerden gebombardeerd), werden de krijgsgevangenen naar een kamp bij de plaats Ambon overgebracht, waar de voedselrantsoenen verlaagd werden en van waaruit uitzonderlijk hard moest worden gewerkt bij het laden en lossen van schepen, veelal zes-en-dertig uur achter

¹ Aangehaald in Veenstra, p. 262.